

Qloballaşan, mürəkkəbləşən dünyada dərin, müdrik siyasət



HABİL QURBANOV

Professor, AMEA Azad Həmkarlar İttifaqının sədri

Yer üzünü indi özünün olduqca mühüm bir dövrünü yaşayır. Sürətlə gedən qloballaşma prosesi hər tərəfdə mühüm dəyişikliklər edir. Təbii-tarixi olan bu qloballaşma prosesinə edilən subyektiv müdaxilələr müxtəlif mənzərələr yaradır. Hər bir güc mərkəzi çalışır ki, qloballaşma nəticəsində yaranan yeni nizam onun maraqlarına daha çox uyğun olsun. Çox təəssüf ki, indi ortada olan ümumi fəlsəfi düşüncə bütün yer üzünün ahəngdar inkişafı, tərəqqisi üçün strategiyaların formalaşmasına kömək edə bilmir. Əksinə, ziyanlı siyasi müddəalar ölkələr arasında qarşıdurmaları dərinləşdirir. Bir vaxtlar böyük ümidlə baxılan beynəlxalq hüquq normaları pozulur. Tez-tez demokratiya pərdəsi altında məkrli oyunların getdiyinin şahidi oluruq. İkili, üçlü, çoxqatlı siyasətlər gərginliyi daha da artırır. Təzyiq altında olan ölkələrin bir çox hallarda özünü müdafiə məqsədi ilə göstərdikləri düşünülməmiş fəaliyyətlər vəziyyəti daha da gərginləşdirir. Milyardlarla, trilyonlarla ölçülən sərvət yer üzünü əhalisinin rifahına, tərəqqisinə xərclənmək əvəzinə daha öldürücü, dağıdıcı, hətta bütün yer üzünü məhv edə biləcək silahların ixtirasına, istehsalına yönəlir. Silah satışı, silah alınması iqtisadiyyatın ən mühüm, həlledici sahələrindən birinə çevrilib. Hər bir ölkədə, bütün dünyada proseslər günü-gündən daha da mürəkkəbləşir. İndi elə bir vəziyyət yaranmışdır ki, onu heç bir fəlsəfi, siyasi, iqtisadi və s. nəzəriyyələrlə arzu olunan səviyyədə təhlil etmək, dəqiq proqnozlar vermək, qərarlar qəbul etmək, demək olar ki, mümkün deyil. Belə çətin bir vəziyyətdə ölkəmiz öz milli, müstəqil dövlətini qurur. Göründüyü kimi, yer üzündə vəziyyətin bu qədər gərgin olduğu bir vaxtda yeni bir müstəqil dövlət yaratmaq hədsiz dərəcədə çətin bir işdir.

Azərbaycanda bu məsələ daha da çətindir.

Çünki olduqca zəngin təbii resurslara malik bu ölkə super güclərin maraqlarının çarpaz kəsişdiyi bir ərazidə yerləşir. Həm də, təəssüf ki, həmin super güclər əksər hallarda Azərbaycanın taleyini, haqqı-ədaləti qorumaq əvəzinə, öz siyasi, iqtisadi, hərbi, dini və s. maraqlarıyla müxtəlif vasitələrlə həyata keçirilən təzyiqlərə daha çox üstünlük verirlər. Beləliklə, müstəqil dövlət quruculuğu sahəsində ölkəmizin qarşısında fəvqəladə çətin, gərgin, çoxqatlı maneələr vardır. Amma şükür ki, bu qədər çətin bir vəziyyətdə ölkəmiz nəinki davam gətirir, əksinə, ildən-ildə daha da güclənir, inkişaf edir. Bu, ölkədə 1993-cü ildən həyata keçirilən siyasətin, quruculuq işlərinin hesabına mümkün olur.

1993-cü il ərəfəsi ölkəmizdə dəhşətli hadisələr baş vermişdi. Səksəninci illərin ortalarından başlayaraq yuxarıda haqqında danışdığımız bir vəziyyətlə üz-üzə qalan ölkəmizdə müxtəlif ölkə başçıları nə baş verdiyini lazımi qədər bilmədiklərindən nəşi addımlar atırdılar. Onlar tez-tez özləri də bilmədən üz-üzə qaldıqları tərəfin məkrli siyasi oyunlarına düşür, onların ssenariləri əsasında qərarlar qəbul edir, Azərbaycan üçün çox təhlükəli bir dövrün başlamasına imkan yaradırdılar. 1987-ci ildən beynəlxalq güclər tərəfindən Azərbaycana qarşı təzyiqlərin sürətlənməsinə start verildi. Bu oyunda özləri də bilmədən SSRİ-nin də bir sıra siyasətçiləri, vəzifəli şəxsləri iştirak edirdi. Öz müdrikliyi ilə yer üzündə gedən prosesləri dərinlən təhlil edib, lazımi qərarlar qəbul edə bilən Heydər Əliyev SSRİ rəhbərliyindən – Siyasi Bürodan uzaqlaşdırılmışdı. Azərbaycan təklənmişdi. Azərbaycana hər zaman dəstək olan Türkiyə zəif bir vəziyyətdə idi. Sonradan ortaya çıxan sənədlər onu göstərdi ki, bir-birinə ideoloji baxımdan düşmən olan Amerika və SSRİ rəhbərliyindəki müəyyən şəxslər, siyasətçilər o zaman Azərbaycana qarşı birləşib müttəfiqlik edirmişlər. SSRİ rəhbərliyi Azərbaycanı arxayın salmaqla, Amerika isə bu ölkədə demokratiya pərdəsi altında öz şəbəkəsini qurmaqla məşğul idi. O biri tərəfdən, hər iki tərəf Ermənistanda Azərbaycana qarşı olan qüvvələrin hazırlanmasına, təşkilatlanmasına kömək edirdi. O dövrdən başlayaraq 1993-cü ilə qədər Azərbaycana rəhbərlik edən şəxslərin heç biri vəziyyəti

yəti düzgün qiymətləndirmək gücündə deyildi. Buna onların tarixi təcrübəsi, öz şəxsi imkanları, əllərində olan informasiyalar, digər resurslar imkan vermirdi. Onlar, sadəcə, özlərindən istifadə olunduqlarını hiss etməkdə idilər. Təsadüfi deyildi ki, 1993-cü ildə o zaman ölkəyə müvəqqəti olaraq başçılıq edən Azərbaycan Ali Sovetinin sədri Yaqub Məmmədov demişdi: "Biz böyük bir oyunun peşkalarıyıq". Beləliklə, 1993-cü ildə gedən bu böyük məkrli oyunda 1990-cı il 20 Yanvar qırğını baş vermiş, torpaqların 20 faizi itirilmiş, minlərlə vətənpərvər gənc döyüş meydanında naşı olaraq iştirak etdiklərindən məhv olmuş, ölkə rəhbərlərinin mühüm bir hissəsi vertolyot qəzasında qəzaya uğramış, dinc əhaliyə divan tutulmuş, Azərbaycanda bir milyondan artıq qaçqın və məcburi köçkün əmələ gəlmiş, ölkə iqtisadiyyatı tamamilə dağılmış, əhali ümid-sizliyə qapanmışdı. Vəziyyəti düzəltməyə çalışsan milli qüvvələrin potensialı, yerinə yetirdikləri siyasət buna imkan vermirdi. Ölkədə günü-gündən daha çox problemlər yaranırdı. Belə bir vaxtda xalqın böyük əksəriyyəti bütün ümidini öz intellekti, bacarığı, tarixi təcrübəsi ilə seçilən, belə bir vəziyyətdən baş çıxara biləcək Heydər Əliyevə bağladı. Tarix göstərdi ki, xalq öz seçimini düzgün etmişdir.

1993-cü il iyun ayının 15-də ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan Ali Sovetinin sədri seçilməsi ilə vəziyyət tamamilə dəyişdi. Faktiki olaraq o, ölkədə rəhbərliyi ələ aldı. Bu, ilk növbədə, Azərbaycanda oyun aparən qüvvələrə zərbə oldu. Artıq onların qarşısında sadələvh, naşı siyasətçilər yox, yer üzündə baş verən hadisələri onlardan da yaxşı təhlil edib, qərarlar qəbul eləyən müdrik bir insan durmuşdu. Eyni zamanda, ölkə daxilində öz ambisiyaları ilə özləri barədə çox böyük xəyallara düşən, bir çox hallarda özlərini o vaxtkı ölkə rəhbərlərindən də üstün, səlahiyyətli sayan psevdoliderlərin meydanı bağlandı. Belə insanların təsiri altında ölkə parçalanmaq, bölgələrə bölünmək, bölgə hakimiyyətləri yaranmaq ərəfəsində idi. Xalqın canı bu bəladan qurtardı. İnsanlarda inam hissi yarandı. Böyük ambisiyaları ilə dağıdıcı fəaliyyətə can atan insanlar tədricən sakitlikləşdirildi. Hər kəs Azərbaycanın daha əvvəlki kimi bəlalara məruz qalmayacağına inandı. Ölkədə başdan başa nizam-intizam yaranmağa başlandı. Hüquq-mühafizə orqanlarının rəhbərliyinə sədaqətli, iradəli, öz işini bilən insanlar gətirildi. Əvvəllər

hava qaralcaq küçəyə çıxmaq qorxulu, təhlükəli idisə, indi insanlara günün istənilən vaxtında öz ölkələrində sərbəst hərəkət etməyə şərait yaradıldı.

Heydər Əliyev Azərbaycanın xilasını proqramını hazırlamağa, həyata keçirməyə başladı. Bunun üçün, ilk növbədə, müharibəyə son qoymaq, ölkədə nizam-intizamı gücləndirmək lazım idi. Buna görə də 1994-cü ilin may ayında Bışkekdə erməni tərəfi ilə sülh müqaviləsi bağlandı. Bu, hələlik rahat nəfəs almağa, beynəlxalq münasibətləri lazımı səviyyəyə qaldırmağa, ölkə daxilindəki olduqca mühüm quruculuq işləri aparmağa imkan verdi.

Heydər Əliyevin ölkədə olan bütün siyasətçilərdən əsas üstünlüyü o idi ki, o, yer üzündə gedən proseslərin mahiyyətini düzgün anlayır və öz siyasətini bu əsasda qururdu. Başqa siyasətçilərsə hələ də bir vaxtlar müəyyən siyasi texnologiyalarla onlara sırımış ideyaların, fantastik xəyalların təsiri altında idilər. Onlar ən mühüm məsələlər barədə mübarizə aparmaq istəsələr belə, fantastik, qeyri-real qərarlar qəbul etdiklərindən uğur qazana bilmirdilər. Ona görə də Heydər Əliyev tez bir zamanda ölkədəki bütün siyasətçilərdən fərqli olaraq daha ciddi uğurlu addımlar atmağa, ona maneə olan qüvvələrə qalib gəlməyə başladı. Heydər Əliyevdə ona qarşı qurulan oyunları oyun quranın özünə qarşı yönəltmək kimi çox böyük bir məharət vardı. Ona görə də istər xarici, istərsə də daxili qüvvələr tərəfindən ona qarşı atılan hər bir addım iflasa uğrayırdı. Onun təxirə salınmadan gördüyü ilk işlərindən biri beynəlxalq münasibətlər yaratmaq oldu. Çünki keçən bu dövr ərzində bu sahəyə ciddi xələl gətirilmiş, işlər lazımı səviyyədə qurulmamışdı. Diplomatik təhsili, təcrübəsi, milli təəssübü olmayan insanlar bir sıra hallarda beynəlxalq aləmdə Azərbaycan haqda arzuolunmaz fikirlər formalaşdırmış, beynəlxalq münasibətlərdə problemlər yaratmışdılar. Bir sıra mühüm işlər görülməmiş, Azərbaycana, ona qarşı yeridilən işğalçılıq siyasəti barədə müxtəlif ölkələrin rəhbərlərinə, diplomatik korpusuna, analitik informasiya mərkəzlərinə lazımı informasiyalar çatdırılmamışdı. Ona görə də öz şəxsi nüfuzundan da istifadə edərək bu sahədə yorulmaz fəaliyyətə başladı. O, əlində Azərbaycanın xəritəsi həm ölkədə, həm xaricdə tez-tez müxtəlif ölkə başçıları, siyasətçilərlə görüşlər keçirməyə başladı. Bu görüşlərdə o, həm Azərbaycan həqiqət-

lərini onlara çatdırır, həm də onların maraq dairələrini, Azərbaycana münasibətlərini özü yaxından müşahidə edir, öyrənirdi. Əldə etdiyi məlumatlar əsasında Azərbaycanın xarici siyasətini daha konstruktiv şəkildə qurmağa başladı.

Azərbaycanda indiki zamanda xarici ölkələrin diqqətini ən çox cəlb edən onun karbohidrogen ehtiyatlarıdır. Heydər Əliyev bu marağı dərindən nəzərə alaraq, Azərbaycan üçün daha əlverişli mövqedən qarşılıqlı iqtisadi əlaqələr yaratmağa başladı. 1994-cü il sentyabr ayının 20-də Bakıda Azərbaycanın karbohidrogen ehtiyatlarının əlverişli şərtlər daxilində istismarı üçün geniş imkanlar açan "Əsrin müqaviləsi" imzalandı.

Heydər Əliyevin qarşısında duran ən mühüm məsələlərdən biri Azərbaycanın tərəqqisinə kömək edəcək real inkişaf modeli müəyyənləşdirmək idi. Böyük təcrübəyə malik olan bu insan yaxşı bilirdi ki, Azərbaycan heç bir ölkənin hazır inkişaf modelini qəbul edə bilməz. Çünki onun hakimiyyətə gəldiyi bu ikinci dövrdə Azərbaycanın öz məxsusi, dərin problemləri vardı. İnkişaf modeli elə olmalı idi ki, bu problemləri nəzərə alıb ölkənin tezliklə inkişaf etməsinə, dünyada söz sahibi olmasına kömək etsin. Müasir irticaçı beynəlxalq güclərin başqa ölkələri dağıtmaq, ələ almaq üçün istifadə etdikləri ən mürəbbə model etnik, dini qarşıdurma yaratmaqdır. Təəssüf ki, Azərbaycanda da bu model işə salınmışdı. Ona görə Heydər Əliyev Azərbaycançılıq modelini hazırladı. Bu model etnik, dini qarşıdurmanın qarşısını almağa, ölkənin problemlərini həll etməyə imkan verirdi. Azərbaycançılıq fəlsəfəsi, ideyası ölkədə hər bir etnik, dini mənsubiyyətə, Azərbaycanın dövlətçiliyinə ziyan verməyəcək geniş fəaliyyətə imkan yaradır. Bu işə Azərbaycanda dağıdıcı siyasətə maraqlı olan qüvvələrin fəaliyyətinin qarşısını alır.

Beləliklə, bu böyük siyasətçi, müdrik ölkə başçısı on il ərzində – 2003-cü ilə qədər Azərbaycanın ahəngdar, təhlükəsiz şəkildə idarə olunması üçün olduqca konstruktiv bir mexanizm yaratdı. Bu mexanizm müstəqillik prinsipləri, başqa dövlətlərlə qarşılıqlı hörmət, biri-birinin daxili işinə qarışmamaq siyasəti əsasında qurulmuşdur. Azərbaycan dövləti indi müstəqil bir dövlətdir və heç kimin diktəsi ilə fəaliyyət göstərmir. Eyni zamanda, balanslaşdırılmış siyasət yürüdərək bütün başqa dövlətlərin siyasi maraqlarını yalnız öz maraqları yönündən qiymətləndirərək onlarla münasibətlər qurur. Daxili siyasət

də olduqca dəqiq, həssas qurulmuşdur. Heç bir separatçı, qarşıdurma yarada biləcək qüvvənin dağıdıcı fəaliyyət göstərməsi mümkün deyildir.

2003-cü ildə bu böyük insan əbədiyyətə qovuşduqdan sonra yeni prezident seçilməsi zərurəti yarandıqda ölkənin ayıq düşünə bilən mütərəqqi insanları bu vəzifəyə ancaq və ancaq Heydər Əliyevin oğlu, artıq beynəlxalq aləmdə bir siyasətçi kimi böyük nüfuza malik olan İlham Əliyevi layiq bilirdilər. Seçkilər olmadan belə, ictimai rəy buna qərar vermişdi. Xalqın böyük əksəriyyəti ona görə belə olmasını istəyirdi ki, onlar Heydər Əliyevin başladığı möhtəşəm işlərin yarımçıq qalmasını istəmirdilər. Hər kəs yaxşı bilirdi ki, son on ildə Azərbaycan dövlətinin quruluşu sahəsində Heydər Əliyevin apardığı işlərin ən kiçik təfərrüatlarını İlham Əliyev yaxşı bilir. Məharətli bir siyasətçi kimi tanınmaqda olan bu gənc, enerjili siyasətçi həmin təfərrüatlardan lazımı şəkildə istifadə edəcəkdir. Bir neçə dildə sərbəst danışması, Heydər Əliyev məktəbini keçməsi, qəlbən mülayim, insanlarla tez münasibət qura bilməsi, diplomatiya sahəsində aldığı təhsil, ailə münasibətləri, şəxsi əlaqələri xalqda inam yaradırdı ki, ölkənin yeni prezidenti vəzifəsinə ən çox o layiqdir. Xarici ölkələrin diplomatları da onunla görüşəndən sonra, başqalarından fərqli olaraq öz qarşılarında beynəlxalq siyasəti yaxşı mənimsəmiş, analitik təfəkkürlü, məntiqli bir insanın olduğunu qeyd edirdilər. Ona görə də seçki zamanı böyük əksəriyyət onun prezident olmasına səs verdi. İndi artıq 15 ildir ki, İlham Əliyev Azərbaycana rəhbərlik edir. Bu illər ərzində o, xalqın etimadını tamamilə doğrultdu.

Dünyanın hər yanında iqtisadi böhran baş alıb getməkdədir. Belə bir vaxtda Azərbaycanda iqtisadiyyatın inkişaf göstəriciləri nüfuzlu beynəlxalq qurumlar tərəfindən müsbət qiymətləndirilir. İndi ölkədə neft sektorundan asılılığı azaltmaq üçün qeyri-neft sektorunun inkişafına da xüsusi qayğı göstərilir. Aqrar sektorun, kəndin inkişafı diqqət mərkəzindədir. Tez-tez prezident fondundan ölkənin müxtəlif ərazilərində infrastrukturun abadlaşdırılması üçün böyük miqdarda maddi vəsaitin ayrıldığını eşidirik. Azərbaycanın yaxından iştirakı ilə dövrümüzün çox böyük layihələrindən biri olan İpək Yolu artıq fəaliyyətdədir. Bakı-Qars dəmir yolu işə salınmışdır. Bir neçə böyük, mühüm beynəlxalq layihələrin həyata keçməsi üçün ciddi işlər gedir. Əhalinin gü-

zəranının, həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün hökumətin bütün qurumları ciddi fəaliyyət göstərir. Bu məsələdə Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları da ilbəl daha geniş fəaliyyət göstərir. İndi, beynəlxalq arena 40-da olduqca fəal, güclü, innovativ milli həmkarlar ittifaqı mərkəzi kimi tanınan Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasının (AHİK) öz profilinə uyğun olan ən nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları ilə əlaqələri getdikcə güclənir. Bu əlaqələrin güclənməsi ölkəmizdə həmkarlar ittifaqlarının fəaliyyətini müasir tələblərə uyğun olaraq qurmaqla yanaşı, eyni zamanda, ölkəmizin beynəlxalq səviyyədə nüfuzunun güclənməsinə, Azərbaycan həqiqətlərini beynəlxalq aləmə çatdırmaq baxımından da mühüm rol oynayır. Məhz bu qazanılmış təcrübə və AHİK-nın apardığı ardıcıl iş hesabınadır ki, indi ölkəmizdə, müxtəlif əmək kollektivlərində fəaliyyətdə olan həmkarlar təşkilatları öz işini yüksək səviyyədə qurmaqla insanların sosial-iqtisadi problemlərinin həll edilməsində, müxtəlif tədbirlərin keçirilməsində, onların istirahətinin, müalicəsinin təşkil edilməsində yaxından iştirak edir. AHİK-nın bir qurumu olan AMEA Azad Həmkarlar İttifaqının da AMEA-nın sosial və ictimai həyatında olduqca fəal, xüsusi bir yeri vardır. Akademya işçilərinin əmək haqlarının artırılması, sosial-iqtisadi vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, maddi-rifah halının, güzəranlarının yaxşılaşdırılması, iş şəraitlərinin və mənzil şəra-

itlərinin yaxşılaşdırılması, mədəni-kütləvi tədbirlərin təşkili, gənc alimlərlə iş məsələləri və s. daimi olaraq bizim nəzarətimiz altındadır. Ayrı-ayrı institutlarda, qurumlarda fəaliyyətdə olan ilk təşkilatlarımızın hamısı bu məsələlərlə yaxından məşğul olurlar. Sevindirici haldır ki, AMEA rəhbərliyinin səyi nəticəsində Akademiyanın 61 əməkdaşı bu yaxınlarda mənzillərlə təmin edilmişdir. Hal-hazırda Abşeron rayonunun "Saray" qəsəbəsində əməkdaşlarımız üçün yeni bir yaşayış kompleksinin tikintisinə başlanmışdır.

İttifaqımızın fəaliyyətini tənzimləyən, səlahiyyət dairəsini və hüquqlarını müəyyən edən normativ-hüquqi baza daha da təkmilləşdirilir. İşlərimizin elmi əsaslar üzrə qurulması istiqamətində işlər aparılır. Eyni zamanda, akademiya əməkdaşlarının maddi-rifah halının yaxşılaşdırılması, istirahətinin, müalicəsinin, əmək fəaliyyətinin yaxşılaşdırılmasına kömək edə biləcək yeni resurslar axtarışındayıq.

11 aprel 2018-ci ildə xalqımız növbəti dəfə öz prezidentini seçdi. Düşünürəm ki, xalqımız belə mürəkkəb bir vaxtda ölkədə gedən böyük quruculuq işlərinin uğurla davam etməsi, beynəlxalq səviyyədə vətənimizin tərəqqisi, ölkəmizin qarşısında duran problemlərin, ilk növbədə, Qarabağ probleminin həlli, ölkəmizin qabaqcıl dünya xalqları sırasına uğurla qoşulması yolunda mühüm işlərin görülməsi üçün yenə də öz düzgün seçimini etmişdir.